

SLOVÁ A SLOVNÉ ZVRATY, TVORENIE SLOV

Rozlišujeme produktívnu a receptívnu slovnú zásobu.

- a) produktívna slovná zásoba: slová a zvraty, ktoré by mal žiak aktívne používať v písomnom i ústnom prejave
- b) receptívna slovná zásoba: slová a zvraty, ktorým by mal žiak pri počúvaní a čítaní rozumieť, ale nemusí ich aktívne používať

So slovnou zásobou treba pracovať z troch rôznych perspektív:

- Obsahovo-semantická perspektíva je najdôležitejšia: vzťahuje sa predovšetkým na slovné druhy, ktoré sprostredkujú konkrétny význam: sloveso, podstatné meno, prídavné meno (+ číslovka), príslovka (+ číslovka). Slová týchto slovných druhov a z nich vytvorené slovné zvraty, ktoré tvoria produktívnu slovnú zásobu, vyplývajú z tém uvedených v kapitole Témy a situácie a ich spracovania.
- Perspektíva komunikačného zámeru sa vzťahuje v prvom rade na jazykové prostriedky, ktoré vyjadrujú komunikačné zámery, alebo slúžia k diferencovaniu alebo odstupňovaniu výpovedí. Preto sa nemajú učiť primárne ako gramatika, ale v celkovej súvislosti s výrazmi v konkrétnych situáciách, aby bola evidentná ich emocionálna kvalita. Týka sa to najmä spôsobových sloves, častíc a ich vetných ekvivalentov.
- Gramaticky-formálna perspektíva sa vzťahuje prevažne na tie slovné druhy, ktoré vyjadrujú najvšeobecnejšie významy, súvislosti a pomery: členy, zámená, predložky, spojky. Sprostredkujú sa v úzkom spojení s gramatickými formálnymi štruktúrami a tvoria preto tiež podstatnú časť kapitoly Jazykové štruktúry - gramatika.

Produktívna slovná zásoba by mala na konci posledného ročníka obsahovať asi 2000 slov - analogicky k jazykovým vedomostiam na úrovni B1 (Threshold level)¹. Výber slov a slovných zvrátov, z ktorých sa skladá slovná zásoba, vyplýva predovšetkým z obsahovo-semantickej perspektívy. Preto sa neuvádza záväzný zoznam slov. Medzinárodne používané zoznamy slovnej zásoby na úrovni Threshold (predovšetkým Profile Deutsch, ale aj Zertifikat Deutsch, Österreichisches Sprachdiplom) môžu pomôcť učiteľovi orientovať sa, ale je potrebné prispôbiť ich predpokladom špecifickým pre cieľovú skupinu a záujmom žiakov.

Veľmi dôležitá receptívna oblasť je tvorenie slov - receptívna preto, že žiak nemusí samostatne tvoriť nové slová v nemeckom jazyku. Znalosti pravidiel tvorenia slov by mu mali uľahčiť odvodiť z kontextu význam neznámych zložených a odvodených slov. Je to o to dôležitejšie, že niektoré zložené slová, medzi nimi aj slová utvorené ad-hoc, nemožno nájsť v slovníku. Pravidlá tvorenia slov si treba správne osvojiť v súvislosti so semantickým a gramatickým obsahom na tých miestach, kde sa v texte vyskytujú.

Je potrebné rozlišovať pôvodné prostriedky tvorenia slov, pri ktorých si uvedomujeme spôsob vytvorenia slova a s ním spojený význam slova (napr. *Etwas ist mach-bar*), a lexikalizovanú formu, pri ktorej si už tvorbu slova neuvedomujeme, ani ju aktuálne nevnímame, pretože sa stala už pevnou významovou jednotkou resp. slovom možno ju nájsť i v slovníku (napr. *Es ist wunderbar*).

Zložené slová / Kompozitá:

Významové súvislosti: *Reise-/bus/büro/lust/koffer*

Odvodené slová:

Predpony: *un-glücklich*

Prípony: *Schön/heit, Sitz/ung*

¹ Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Council of Europe, Strasbourg 2001

Spodstatnenie: *das Schreiben*

Skrátené slová: *Uni (Universität)*

Skratky: *UNO (United Nations Organisation)*

1. Odvodené slová

1.1. sloveso

- tvorenie pomocou predpony: besprechen, zerreißen
- tvorenie pomocou prípony : lächeln, telefonieren

1.2. podstatné meno

- tvorenie pomocou predpony: Unglück, Misstrauen
- tvorenie pomocou iných slovných druhov vo funkcii predpony: Vormittag, Ausland
- tvorenie pomocou prípony: Ordnung, Schüler, Krankheit
- konverzia: *das Lesen*, *das Grün*

1.3. prídavné meno

- tvorenie pomocou predpony: unglücklich, misstrauisch
- tvorenie pomocou iných slovných druhov vo funkcii predpony: riesengroß, todmüde, kerngesund
- tvorenie pomocou prípony: sonnig, fröhlich
- tvorenie pomocou iných slovných druhov vo funkcii prípony: liebervoll, kreisförmig

1.4. príslovka

- tvorenie pomocou prípony: vorwärts, glücklicherweise

2. Zložené slová

2.1 slovesá

- odlučiteľné slovesá : aufstehen, hineingehen
- neodlučiteľné slovesá (zložené slová s neodlučiteľnou predponou): *wiederholen*, *unterscheiden*

2.2. podstatné mená

- určujúce slovo - základné slovo: *Haus-mauer*, *Schlaf -zimmer*
- zložené slová so spájacou morféomou: *Kind-er-buch*, *Bund-es-bahn*, *Frau-en-kleidung*

2.3. prídavné mená

- určujúce slovo - základné slovo: *dunkel-rot*, *welt-weit*
- zložené slová so spájacou morféomou: *helf-s-bereit*, *bär-en-stark*, *jahr-e-lang*

3. Krátenie slov

3.1. skratky

- PKW (Personenkraftwagen), UNO, EU

3.2. skrátené slová

- Krimi(*nalroman/film*), Disco(*thek*)